

Sygn. akt VII U 918/18

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 lutego 2019 r.

**Sąd Okręgowy Warszawa - Praga w Warszawie VII Wydział Pracy
i Ubezpieczeń Społecznych**

w składzie:

Przewodniczący SSO Renata Gąsior

Protokolant st. sekr. sądowy Maria Nalewczyńska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 13 lutego 2019 r. w Warszawie

sprawy S. S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w W.

o zwrot nienależnie pobranej renty rodzinnej

na skutek odwołania S. S.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w W. z dnia 16 maja 2018 r., znak: (...)

1. zmienia zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w W. z dnia 16 maja 2018 r., znak: (...) w ten sposób, że ustala, że odwołujący S. S. nie ma obowiązku zwrotu renty rodzinnej pobranej za okres od 01.03.2017 r. do 31.08.2017 r.,

2. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w W. kwotę 180,00 zł (sto osiemdziesiąt złotych), tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

UZASADNIENIE

W dniu 20 lipca 2018 r. **S. S.**, reprezentowany przez pełnomocnik, wniósł odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w W. z dnia 16 maja 2018 r. znak: (...) stwierdzającej, że odwołujący zwróci wypłacone mu przez ZUS świadczenia za okres od marca do sierpnia 2018 r. w łącznej kwocie

10.637,32 zł. Skarżonej decyzji odwołujący zarzucił naruszenie art. 138 ust. 1

i 2 oraz art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, art. 10 § 1 k.p.a. oraz sprzeczność istotnych ustaleń organu rentowego z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego. W oparciu o powyższe pełnomocnik odwołującej wniosła o zmianę skarżonej decyzji i ustalenie, że S. S. nie musi zwracać powyższej kwoty, gdyż świadczenie było mu należne.

Uzasadniając odwołanie pełnomocnik odwołującego zakwestionowała stanowisko organu rentowego w zakresie stwierdzenia, że S. S. nie kontynuował nauki w szkole, a zatem prawo do renty nie istniało. Odwołujący w okresie od 1 września 2016 r. do 31 sierpnia 2017 r. był uczniem w szkole policealnej (...) na kierunku Technik BHP. Prawdą jest, że odwołujący nie kontynuował nauki w drugim semestrze pierwszego roku, lecz przyczyna powyższego leżała wyłącznie po stronie szkoły policealnej,

która zawiesiła kierunek ze względu na niską frekwencję na zajęciach zostawiając uczniów bez możliwości nauki w kolejnym semestrze oraz bez możliwości zdobycia wykształcenia na wybranym kierunku. Odwołujący

w praktyce utracił cały semestr 2016/2017 ponieważ nie mógł ukończyć nauki nawet na wybranym przez siebie kierunku ani też przeniesienia się na inny kierunek w trakcie roku szkolnego, w praktyce na 4 miesiące. Powołując się na poglądy orzecznictwa pełnomocnik odwołującego wskazała, że sprawy o rentę rodzinną, do której uprawnieni są uczniowie/studenci, wymagają wnikliwego rozważenia każdego indywidualnego przypadku, natomiast przesłankę art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej należy uważać za spełnioną, kiedy osoba ubezpieczona rzeczywiście ma zamiar kształcenia się i swoimi działaniami zamiar ten realizuje. Wskazała przy tym, że odwołujący podjął starania i już od września 2017 roku dalej się uczył, choć na innym kierunku (odwołanie k. 2-3 a.s.).

W odpowiedzi na odwołanie z dnia 6 sierpnia 2018 r. **Zakład Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w W.** wniósł o jego oddalenie na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c.

Ustosunkowując się do wniesionego odwołania organ rentowy powołał się na treść art. 138 ust. 1, art. 84 ust. 1 oraz art. 68 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wskazując, że podjęte przez organ czynności prowadziły do ustalenia, że kierunek studiów odwołującego został rozwiązany w dniu 1 marca 2017 r., o czym odwołujący nie poinformował Zakładu. Niewątpliwym jest więc fakt świadomego wprowadzenia organu rentowego w błąd co do istnienia prawa do świadczenia, a tym samym co do zasadności jego wypłaty. W związku z powyższym na podstawie skarżonej decyzji organ rentowy zobowiązał odwołującego do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia zgodnie ze skarżoną decyzją (odpowiedź na odwołanie k. 6 a.s.).

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

Odwołujący S. S. ma 24 lata. Od 2001 roku odwołujący pobiera rentę rodzinną po zmarłym ojcu, świadczenie jest wypłacane przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w W.. Wysokość świadczenia od 1 marca 2018 r. wynosiła 1.658,00 zł brutto (zeznania odwołującego k. 23-24 a.s.; decyzje ZUS ws. podjęcia wypłaty renty rodzinnej k. 241 a.r., k. 251 a.r., k. 259 a.r.).

W 2015 roku odwołujący ukończył Liceum Ogólnokształcące im. Z. H. w W.. Po ukończeniu liceum odwołujący podjął studia na (...), jednakże zrezygnował z nich w październiku 2016 roku. W międzyczasie prowadził również działalność gospodarczą, dochód z tego tytułu nie przekraczał kwoty granicznej (zeznania odwołującego k. 23-24 a.s.; pismo odwołującego z 18.01.2016 r. k. 245 a.r., zaświadczenie z(...) k. 255 a.r., notatka ZUS k. 258 a.r.).

We wrześniu 2016 roku S. S. podjął naukę w trybie zaocznym w Szkole Policealnej (...) w W. na kierunku Technik BHP. Nauka na powyższym kierunku miała trwać dwa lata, od września 2016 roku do lutego 2018 roku, podzielone na IV semestry. Odwołujący informował ZUS o zmianie szkoły; również organ rentowy we własnym zakresie zwracał się do SP (...) z przesłaniem dodatkowych informacji dotyczących odbywania nauki przez odwołującego (zeznania odwołującego k. 23-24 a.s.; pismo odwołującego do ZUS k. 246 a.r., pismo ZUS ws. udostępnienia wyjaśnień k. 248 a.r., zaświadczenia ze SP (...) k. 247 a.r., k. 249-250 a.r., k. 253 a.r.).

Po zakończeniu I semestru, w dniu 27 lutym 2017 r. kierunek Technik BHP, na którym odwołujący się uczył, został przez szkołę rozwiązany. Przyczyną tego stanu rzeczy była rezygnacja wielu osób z uczestnictwa w zajęciach i w efekcie mała ilość słuchaczy. Szkoła powiadomiła odwołującego o powyższym fakcie poprzez wiadomość sms, wskazując na możliwość odbioru dokumentów. Odwołujący odebrał dokumenty w marcu 2017 roku, nie informował ZUS o tym, że kierunek został rozwiązany (zeznania odwołującego k. 23-24 a.s.; zaświadczenia ze Szkoły Policealnej (...) k. 247 a.r., k. 249-250 a.r.).

Po rozwiązaniu ww. kierunku S. S. nie kontynuował nauki na innym kierunku ani w innej szkole do zakończenia sezonu wakacyjnego

2017 roku. Początkowo odwołujący szukał innej szkoły gdzie mógłby dalej uczyć się na dotychczasowym kierunku, ale takiej nie znalazł. Po wakacjach,

od 25 września 2017 r. rozpoczął naukę na kierunku Technik Masażysta Weekendowy w SP (...). Odwołujący uczył się w tej szkole przez I semestr, następnie od 1 lutego 2018 r. kontynuował naukę na tym kierunku w Policealnej Szkole (...) w W., prowadzonej przez Studium (...)

Sp. z o.o. w W. (zaświadczenie z SP (...) k. 262 a.r., zaświadczenie z S. k. 269 a.r.).

Jeszcze w styczniu 2018 roku S. S. złożył w ZUS zaświadczenie o kontynuacji nauki w Szkole Policealnej (...). W związku z powyższym organ rentowy pismem z dnia 9 lutego 2018 r. zwrócił się

do SP (...) o udzielenie informacji czy odwołujący był uczniem w tej szkole na kierunku Technik BHP i czy wystąpiły w tym czasie przerwy w nauce.

W odpowiedzi na to pismo SP (...) poinformowało ZUS o tym,

że odwołujący był słuchaczem szkoły na ww. kierunku w roku szkolnym 2016/2017 oraz że po zakończeniu I semestru kierunek został rozwiązany

ze względu na małą liczbę osób (pismo odwołującego z 26.01.2018 r. k. 261 a.r., pismo ZUS z 02.02.2018 r. k. 263 a.r., pismo (...) z 20.02.2018 r.

k. 264 a.r.). W związku z uzyskaniem powyższych informacji pismem z dnia

20 marca 2018 r. ZUS zwrócił się do odwołującego o dostarczenie zaświadczenia potwierdzającego jego naukę w okresie od 1 marca 2017 r.

do 31 sierpnia 2017 r. W odpowiedzi na powyższe odwołujący w piśmie

z dnia 27 marca 2018 r. potwierdził odbywanie nauki na kierunku Technik BHP w SP (...) w okresie od 1 września 2016 r. do 31 sierpnia 2017 r. oraz rozwiązanie kierunku po I semestrze oraz wyjaśnił, że nie miał wpływu

na sprawy organizacyjne szkoły oraz na to, że kurs został rozwiązany w środku roku szkolnego (pismo ZUS z 20.03.2018 r. k. 265 a.r., pismo odwołującego

z 27.03.2018 r. k. 266 a.r.).

Decyzją z dnia 16 maja 2018 r. znak: (...) ZUS (...) Oddział w W. zobowiązał S. S. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 marca 2017 r. do 31 sierpnia 2017 r. w kwocie 9.950,04 zł i odsetek od 6 marca 2017 r. do 16 maja 2018 r. do dnia wydania decyzji w kwocie 687,28 zł. W uzasadnieniu decyzji organ rentowy powołał się na treść

art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy o emeryturach rentach

z FUS wskazując, że w okresie od 1 marca 2017 r. do 31 sierpnia 2017 r. odwołujący nie kontynuował nauki w szkole, zatem prawo do renty w tym okresie nie istniało (decyzja ZUS z 16.05.2018 r. k. 217 a.r.).

Sąd Okręgowy ustalił powyższy stan faktyczny na podstawie dowodów

z dokumentów zawartych w aktach niniejszej sprawy, jak również w aktach rentowych odwołującego. Zdaniem Sądu, powołane wyżej dokumenty,

w zakresie w jakim Sąd oparł na nich swoje ustalenia są wiarygodne, wzajemnie się uzupełniają i tworzą spójny stan faktyczny. Nie były one przez strony kwestionowane w zakresie ich autentyczności i zgodności z rzeczywistym stanem

rzeczy, a zatem okoliczności wynikające z treści tych dokumentów należało uznać za bezsporne i mające wysoki walor dowodowy. Za wiarygodne Sąd uznał również zeznania odwołującego się, jako że były one logiczne, spójne, a nadto

korespondowały z materiałem rzeczowym zgromadzonym

w sprawie.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Odwołanie było zasadne.

Zgodnie z art. 138 ust. 1-3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tj. Dz. U. z 2018 r. poz. 1270) osoba, która nienależnie pobrała świadczenie zobowiązania jest do jego zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenie uważa się:

- 1) świadczenie wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczenia, albo wstrzymanie wypłaty świadczenia w całości lub części jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do jego pobierania,
- 2) świadczenie przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenie.

Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 300) w analizowanym zakresie zawiera analogiczne regulacje (art. 84 ust. 2 i 3). Do żądania odsetek od pobranego nienależnie świadczenia ma zastosowanie art. 84 ust. 1 ustawy systemowej, który stanowi, że osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu wraz z odsetkami w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11.

Jak wynika z treści art. 68 ust. 1 ustawy emerytalnej dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej:

- 1) do ukończenia 16 lat;
- 2) do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo
- 3) bez względu na wiek, jeżeli stały się całkowicie niezdolne do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub całkowicie niezdolne do pracy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2.

Jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia, będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów.

W orzecznictwie wskazuje się, że prawo do renty rodzinnej przysługuje tym dzieciom zmarłego żywiciela, które ze względu na wiek lub pobieranie nauki nie mają możliwości wykonywania pracy zarobkowej lub innej działalności stanowiącej tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym. Celem unormowania z art. 68 ust. 1 pkt 2 o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jest zapewnienie środków finansowych młodej osobie do dnia, gdy może ona już samodzielnie zarabiać na swoje utrzymanie, jeżeli nie zamierza uzyskać wyższych kwalifikacji zawodowych w drodze nauki w szkole. Okres pobierania nauki, o którym mowa w art. 68 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalnej, pojmowany jest szeroko i obejmuje nie tylko okres efektywnego uczestniczenia w zajęciach objętych programem nauczania, ale także okres wakacji, urlopu zdrowotnego dla ucznia szkoły średniej czy urlopu dziekańskiego dla studenta wyższej uczelni, jak również przerw w edukacji wynikających ze skreślenia z listy uczniów i ponownego przyjęcia ich w poczet. Z perspektywy istnienia podstaw do renty rodzinnej osób, które ukończyły 16 rok życia istotna jest więc ciągłość kształcenia. W tym z kolei zakresie rozróżnia się zaprzestanie lub niepodjęcie nauki od jej kontynuowania, choć z brakiem pozytywnych rezultatów i powtarzaniem semestrów, a nawet skreśleniem z listy uczniów/studentów, czyli wtedy, gdy uczeń lub student chce się kształcić, jednak nauka nie daje efektów lub brak w niej postępów wynika z niesystematycznego uczęszczania na zajęcia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 2014 r., I UK 414/13; z dnia 3 lutego 2016 r., I UK 53/15; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 10 lutego 2017 r., III AUa 1679/16; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 17 listopada 2016 r., III AUa 907/16).

Należy zauważyć, że dość jednolite orzecznictwo dotyczące zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych rozróżnia "świadczenie nienależne" od "świadczenia nienależnie pobranego"

a więc pobranego przez osobę, której przypisać można określone cechy dotyczące stanu jej świadomości co do zasadności pobierania świadczenia,
w tym w szczególności działanie w złej wierze, z premedytacją. Przyjęte jest,
że takie cechy działania są istotne przy ocenie obowiązku zwrotu przez ubezpieczonego wypłaconych mu nienależnie świadczeń (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2006 r., I UK 161/05). Podobny pogląd wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 listopada 2004 r. (I UK 3/04) wskazując,
że dla ustalenia obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, decydujące znaczenie ma świadomość i zamiar ubezpieczonego, który pobrał świadczenie w złej wierze. Wypłacenie świadczenia w sposób, na który nie miała wpływu wina świadczeniobiorcy, nie uzasadnia powstania po stronie osoby ubezpieczonej obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 lipca 1977, II UR 5/77;
z dnia 16 lutego 1987 r., URN 16/87; z dnia 4 września 2007 r., I UK 90/07; wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 10 lipca 2013 r., III AUa 365/13). Przy czym w orzecznictwie podkreśla się, że ochrona ubezpieczonego w tym zakresie nie ma miejsca w przypadku świadomego wprowadzenia w błąd organu rentowego lub innego bezprawnego działania ubezpieczonego w celu uzyskania prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Świadczenia wypłacone w takiej sytuacji podlegają zwrotowi w trybie przepisów dotyczących ubezpieczeń społecznych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1997 r., II UKN 128/97). Powołane wyżej orzecznictwo sądowe pozwala na przyjęcie, że nienależnie pobrane świadczenie w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, to świadczenie wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części (świadczenie nienależne, nieprzysługujące) na skutek okoliczności leżących po stronie ubezpieczonego (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 5 lutego 2014 r., III AUa 1061/13).

W ocenie Sądu nie ma wątpliwości, że prawo do renty odwołującemu nie przysługiwało w spornym okresie to jest od 1 marca 2017 r. do 31 sierpnia

2017 r. Odwołujący nie kontynuował w tym czasie nauki w szkole z uwagi na likwidację kierunku, na którym się uczył; tym samym nie istniała ciągłość edukacji w spornym okresie. W konsekwencji odwołujący nie wykonywał czynności typowych związanych z tokiem edukacji (chodzenie na zajęcia, zaliczanie przedmiotów). Do powyższej sytuacji zdaniem Sądu Okręgowego doszło jednak z przyczyn, za które odwołującemu nie można było przypisać odpowiedzialności. Doszło do tego z przyczyn od niego niezależnych.

Po I semestrze kierunek, na którym odwołujący się uczył, z powodu braku odpowiedniej liczby słuchaczy został zlikwidowany. Odwołujący wyrażał przy tym chęć dalszej nauki na podjętym we wrześniu 2016 roku kierunku Technika BHP, nauka została jednak przerwana z przyczyn obiektywnych. Sąd Okręgowy miał przy tym na względzie, że odwołujący nie otrzymał żadnego formalnego potwierdzenia rezygnacji szkoły z dalszego prowadzenia kierunku, na którym się uczył, a przy tym nie zapewniła mu również możliwości zmiany kierunku

w ramach statusu słuchacza w tejże placówce. Odwołujący nie miał wcześniej informacji o powyższej decyzji, co zdaniem Sądu Okręgowego nie pozostawało bez wpływu na możliwość podjęcia nauki na tym samym kierunku – kontynuowania jej w ramach II semestru – w innej szkole. W ocenie Sądu Okręgowego nie można pomijać pewnych ograniczeń wynikających

z istniejącego schematu nauczania, w tym zwłaszcza cyklu semestralnego

i wynikającej z tego faktu etapowości programu nauczania, co rzutuje m. in.

na możliwość dokonywania zmiany placówek dydaktycznych w trakcie trwania roku szkolnego. Powyższa sytuacja pozostawiała go w istocie bez możliwości kontynuowania edukacji w dotychczasowym zakresie, a więc z uwzględnieniem dotychczasowego, planowanego kierunku kształcenia. Dalsze kształcenie wymagało albo podjęcia nauki na kierunku Technik BHP (lub o tożsamym profilu) w miejscu zakończenia doczasowego zakresu materiału, to jest

od II semestru, bądź też rozpoczęcia powyższego kierunku na nowo,

z koniecznością ponownej nauki materiału przewidzianej w I semestrze,

bądź też rozpoczęcia zupełnie innego kierunku, niż dotychczasowy.

Z dokonanych przez Sąd ustaleń wynika, że odwołujący wybrał trzecią

z wymienionych wyżej opcji, co jednak wiązało się z wymogiem odczekania

do następnego roku szkolnego, tj. 2017/2018. Niezależnie jednak od dokonanego przez odwołującego wyboru, każda z powyższych opcji sprowadzała się do tego, że kontynuacja nauki byłaby możliwa dopiero z rozpoczęciem kolejnego roku szkolnego.

Z uwagi na powyższe Sąd Okręgowy zważył, że o ile samo świadczenie odwołującego w postaci renty rodzinnej za okres od 1 marca 2017 r.

do 31 sierpnia 2017 r. można uznać za nienależne, o tyle jego pobranie przez odwołującego nie było wynikiem jego złej woli, bądź też zamiarem wprowadzenia organu rentowego w błąd. Odwołujący miał zamiar dalszego kontynuowania nauki, jednakże z uwagi na czynniki zewnętrzne i niezależne nie miał obiektywnej możliwości niezwłocznego podjęcia takich działań,

aby do przedmiotowej kontynuacji doszło niezwłocznie po likwidacji kierunku, na którym dotychczas się uczył. W tych okolicznościach zdaniem Sądu

w niniejszej sprawie nie zaistniały podstawy faktyczne i prawne do kwalifikacji wypłaconego odwołującemu w spornym okresie świadczenia jako świadczenia nie spełniającego definicji świadczenia nienależnie pobranego w rozumieniu

art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a w konsekwencji brak podstaw do stwierdzenia obowiązku jego zwrotu w myśl cytowanego wyżej przepisu.

W związku z powyższym Sąd Okręgowy dokonał stosownej zmiany skarżonej decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w W.,

o czym orzekł w pkt 1 sentencji wyroku na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł w pkt 2 sentencji wyroku

na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. zasądając od organu rentowego – jako przegrywającego sprawę – na rzecz odwołującego się kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego zgodnie z § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 265).

SSO Renata Gąsior

ZARZĄDZENIE

(...)